(इंग्रजी टंकलिखित न्यायनिर्णयाचा मराठी अनुवाद)

गुड इयर इंडिया लिमिटेड इत्यादी

विरुद्ध

भारतीय संघराज्य आणी इतर

२४ फेब्रुवारी १९९७

[सरन्यायाधीश ए. एम. अहमदी, न्यायमूर्ती सुजाता व्ही. मनोहर आणि न्यायमूर्ती के. टी. थॉमस,]

केंद्रीय उत्पादन प्रशुल्क आणि मीठ कायदा, १९४४ -कलम ३६ (२) केंद्रीय उत्पादन शुल्काच्या बाब १६ (३) आणि ३४-अवजड वाहनांना बसवण्यासाठी तयार केलेले १८०० आणि त्याहून अधिक आकाराचे टायर 'मोटार वाहनांसाठीचे टायर' म्हणून उत्पादन शुल्कासाठी लागू आहेत की नाही. डंपर आणि माती वाहून नेणाऱ्यांसारख्या अवजड वाहनांसाठीचे असे टायर-केंद्रीय उत्पादन शुल्काच्या बाब ३४ नुसार 'मोटार वाहन' च्या व्याख्येत येत नाहीत-बाब १६ (३) मध्ये समाविष्ट असलेले 'इतर सर्व टायर'-'मोटार वाहनांसाठीचे टायर' म्हणून उत्पादन शुल्काला पात्र नाहीत, शुल्काच्या कमी दरांचा दावा कायम ठेवला जातो-तथापि, अग्रिम परतावा ाव्याच्या अधिकाराचा प्रश्न मफतलाल इंडस्ट्रीज लिमिटेडच्या निर्णयानुसार सहाय्यक जिल्हाधिकारी ठरवतील.

अपीलकर्ता कंपनी डंपर आणि माती वाहून नेण्यासारख्या अवजड वाहनांमध्ये बसवण्यासाठी १८०० आणि त्याहून अधिक आकाराच्या टायरची निर्मिती करत होती. अशा टायरना मोटार वाहनांसाठीचे टायर मानण्यासाठी अपीलकर्त्यांकडून उत्पादन शुल्क आकारले जात असे.

अपीलकर्त्याने सहाय्यक जिल्हाधिकारी, केंद्रीय उत्पादन शुल्काकडे अतिरिक्त रक्कम अग्रिम परतावा मागण्याचा दावा केला, कारण असे टायर केंद्रीय उत्पादन शुल्काच्या बाब क्रमांक १६, केंद्रीय उत्पादन शुल्क आणि मीठ कायदा, १९४४ च्या पहिल्या अनुसूचीत नमूद केल्याप्रमाणे 'मोटार वाहनांसाठीच्या टायर' च्या श्रेणीत येत नाहीत आणि त्यामुळे अशा टायरचे योग्य वर्गीकरण अवशिष्ट उप-बाब ३ 'इतर सर्व टायर' या अंतर्गत असावे. पण हा दावा फेटाळण्यात आला.मात्र, अपील केल्यावर, अपीलकर्त्याचा युक्तिवाद कायम ठेवत, अपिलीय जिल्हाधिकारी यांनी सहाय्यक जिल्हाधिकारी यांचा आदेश फिरविले .परंतु केंद्र सरकारने अधिनियमाच्या कलम ३६ (२) अंतर्गत पुनरीक्षणात्मक शक्तीचा वापर करून अपीलीय जिल्हाधिकारी यांचा आदेश बाजूला सारला . व्यथित झाल्याने, अपीलकर्त्याने प्रस्तूत याचिका दाखल केली.

अपिले मान्य करताना न्यायालयाने असे अधिनिर्णित केल की :

१.१ केंद्रीय उत्पादन प्रशुल्क आणि मीठ कायदा, १९४४ च्या अनुसूची ११-ब मधील कलम ३४ मधील "मोटार वाहन" या व्याख्येचे बारकाईने वाचन केल्यास असे दिसून येते की त्याचा उल्लेखनीय घटक म्हणजे तो "रस्त्यांवरील वापरासाठी अनुकूल केला गेला पाहिजे". केवळ अशी अवजड वाहने ज्या भागातून जातात त्यामध्ये कधीकधी रस्त्यांचा समावेश असू शकतो, ते "रस्त्यांवरील वापरासाठी अनुकूल" होते हे मानणे पुरेसे नाही. रस्त्यावर अवजड वाहनाचा असा वापर केवळ त्याच्या मुख्य वापरासाठी पूरक किंवा आनुषंगिक असू शकतो.व्याख्येत 'रस्त्यांवरील वापर' या शब्दांवर भर दिला गेला पाहिजे कारण ते शब्द मुख्य किंवा प्रभावी वापर दर्शवितात आणि ते योगायोगाने कुठे वापरले जाऊ शकतात हे दर्शवत नाहीत.[४५०- डी-ई]

डनलॉप इंडिया लिमिटेड विरुद्ध युनियन ऑफ इंडिया, [१९९४] पुरवणी २ एस. सी. सी. ३३५, संदर्भ देण्यात आला .

मॅडॉक्स विरुद्ध स्टोरर, (१९६२) १ ऑल ई. आर. ८३१ आणि बॉर्न विरुद्ध नॉर्विच क्रिमेटोरियम लिमिटेड, (१९६७) २ ऑल ई. आर. ५७६, संदर्भित.

१.२ १८०० आणि त्याहून अधिक आकाराचे टायर संबंधित कालावधीत केंद्रीय उत्पादन प्रशुल्काच्या बाब १६ मधील अवशिष्ट उप-बाब ३ मध्ये येतील.त्यामुळे केंद्र सरकारने पुनरीक्षणात दिलेला आक्षेपित आदेश बाजूला सरला जातो.तथापि, अग्रिम परताव्याच्या अधिकाराचा प्रश्न मफतलाल इंडस्ट्रीज प्रकरणात खंडन्यायपीठाने घालून दिलेल्या कायद्यानुसार आणि त्यात दिलेल्या निर्देशांनुसार तयार केलेल्या स्वरूपानुसार संबंधित सहाय्यक जिल्हाधिकारी ठरवतील. [४५१- अ-ब]

मफतलाल इंडस्ट्रीज लिमिटेड विरुद्ध युनियन ऑफ इंडिया, (१९९६) ९ स्केल ४५७ = [१९९६] पुरवणी १० एस. सी. आर. ५८५ चे अनुसरण केले

दिवाणी अपिलीय न्यायाधिकारक्षेत्र : दिवाणी अपील क्र. ६४०/१९७९

आर. क्रमांक ८८/१९७९ मधील अर्थ मंत्रालय भारत सरकार यांच्या दिनांक ९/०२/७९ रोजीच्या निर्णय आणि आदेशावरून.

सोबत.

एसएलपी (सी) क्र. ६२३६/७९ आणि टी. सी. (सी) क्र. ३०/८९.

अपीलकर्त्यांसाठी उपस्थित वकील जे. बी. डी. अँड कंपनीसाठी रवींद्र नारायण, अमृता मित्रा, अमित बन्सल.

उत्तरार्थींसाठी उपस्थित वकील जोसेफ वल्लपल्ली, टी. व्ही. रत्नम आणि सी. व्ही. एस. राव

न्यायालयाचा निर्णय न्यायमूर्ती थॉमस यांच्याद्वारे देण्यात आला

या अपीलात समाविष्ट असलेला प्रश्न असा आहे की डंपर आणि अर्थ मूव्हर्ससारख्या अवजड वाहनांसाठी तयार केलेले १८०० आणि त्याहून अधिक आकाराचे टायर 'मोटार वाहनांसाठीचे टायर' म्हणून उत्पादन शुल्कासाठी योग्य आहेत का? केंद्रीय उत्पादन प्रशुल्क आणि मीठ अधिनियम १९४४ (थोडक्यात 'अधिनियम ') च्या कलम ३६ (२) अंतर्गत केंद्र सरकारने त्यांच्या पुनरीक्षणात्मक शक्तींचा वापर करून, अपीलकर्त्याच्या विरोधात निर्णय घेतलेल्या आदेशाला विशेष अनुमतीद्वारे केलेले हे अपील आव्हान देत आहे, ज्यामध्ये असे टायर केंद्रीय उत्पादन प्रशुल्क (अधिनियमाची पहिली अनुसूची) च्या बाब क्रमांक १६ मध्ये नमूद केल्याप्रमाणे 'मोटार वाहनांसाठीचे टायर' देखील आहेत असे म्हटले आहे.

अपीलकर्ता कंपनी वेगवेगळ्या आकाराचे टायर आणि ट्यूब तयार करत आहे, जे केंद्रीय उत्पादन प्रशुल्काच्या बाब क्रमांक १६ अंतर्गत शुल्क आकारण्यायोग्य आहेत. या बाबींमध्ये, संबंधित कालावधी दरम्यान, खालील वर्णने समाविष्ट आहेत:

बाब क्रमांक	**प्रशुल्काचे वर्णन**	**शुल्काचा दर**
१६	टायर्स	
	टायर" म्हणजे वायवीय टायर ज्याच्या निर्मितीमध्ये रबर वापरला जातो आणि त्यात आतील ट्यूब, टायर फ्लॅप आणि अशा टायरचे बाह्य आवरण समाविष्ट असते.	
१.	मोटार वाहनांसाठीचे टायर	६०% मूल्यानुसार

२.	सायकलसाठी (मोटर सायकल व्यतिरिक्त):	
(अ)	टायर	प्रति टायर ६० पैसे किंवा १५ टक्के मूल्यानुसार जे जास्त असेल ते
(ब)	नलिका	प्रति नलिका ३० पैसे किंवा १५ टक्के मूल्यानुसार जे जास्त असेल ते.
३.	इतर सर्व टायर	२०% मूल्यानुसार

१८०० आणि त्याहून अधिक आकाराचे टायर "मोटार वाहनांसाठीचे टायर" या श्रेणीत येत नाहीत आणि त्यामुळे अशा टायरचे योग्य वर्गीकरण अवशिष्ट उप-बाब ३ "इतर सर्व टायर" अंतर्गत असावे, अशी भूमिका एका अपीलकर्त्याने स्वीकारली. मोटार वाहनांसाठीचे टायर मानल्या जाणाऱ्या अशा टायरसाठी अपीलकर्त्याकडून उत्पादन प्रशुल्क आकारले जात असे.अपीलकर्त्याने सहाय्यक जिल्हाधिकारी, केंद्रीय उत्पादन प्रशुल्क, फरिदाबाद यांच्याकडे अतिरिक्त रकमेच्या अग्रिम परतावा दावा केला. असे सर्व दावे सहाय्यक जिल्हाधिकारी यांनी फेटाळले होते.तथापि, अपीलकर्त्याने दाखल केलेल्या अपीलांवर,अपीलीय जिल्हाधिकारी, केंद्रीय उत्पादन शुल्क, नवी दिल्ली यांनी अपीलकर्त्याचा युक्तिवाद कायम ठेवत सहाय्यक जिल्हाधिकारी यांचे आदेश फिरविले. परंतु केंद्र सरकारने अधिनियमाच्या कलम ३६ (२) अंतर्गत पुनरीक्षणात्मक शक्तींचा

वापर करून अपीलीय जिल्हाधिकारी,केंद्रीय उत्पादन प्रशुल्क यांचा आदेश बाजूला सारला आणि सहाय्यक जिल्हाधिकारी यांचे आदेश पुनर्स्थापित केले. म्हणून हे अपील

१८०० आणि त्याहून अधिक आकाराचे टायर डंपर इत्यादींसारख्या अवजड वाहनांमध्ये बसवण्याचा हेतू आहे यात वाद नाही. जर अशी अवजड वाहने 'मोटार वाहने' असतील तर अपीलकर्ता ६० टक्के मूल्यानुसार जास्त शुल्क भरण्याच्या दायित्वातून सुटू शकत नाही. अपीलकर्त्याच्या विद्वान वकिलाने असा युक्तिवाद केला की "मोटार वाहने" ही अशी वाहने आहेत जी रस्त्यांवर चालवण्यासाठी बनवली जातात, इतर वापरासाठी बनवलेली नाहीत.दुसरीकडे, महसुल विभागाच्या विद्वान वकिलांनी असा युक्तिवाद केला की डंपर व इतर वाहने रहदारीसाठी रस्त्यांचा वापर करत असल्याने, उत्पादन शुल्काच्या अनिवार्यतेच्या उद्देशाने त्यांनाही 'मोटार वाहने' मानले पाहिजे.

"मोटार वाहन" हा विषय अधिनियमात किंवा त्याखाली विहित केलेल्या नियमांमध्ये किंवा बाब क्रमांक १६ मध्येही परिभाषित केलेला नाही. तथापि, केंद्रीय प्रशुल्क, बाब क्रमांक ३४ मध्ये याची व्याख्या करण्यात आली आहे, ज्यामध्ये मोटार वाहनांना देखील वेगवेगळ्या स्तरांवर उत्पादन शुल्क आकारले जाते. आपण हे निदर्शनास आणून देऊ शकतो की दोन्ही बाजूंनी सहमती दर्शविल्यास बाब क्र.   ३४ मधील व्याख्या बाब क्र १६ प्रमाणेच मोटार वाहन म्हणजे काय हे ठरवण्यासाठी उपयुक्त ठरू शकते. म्हणून, आम्ही खाली नमूद केलेल्या वस्तूचे पुनरोल्लेखित करतोः

बाब क्रमांक ३४-मोटार वाहने

बाब क्रमांक	**प्रशुल्काचे वर्णन**	**शुल्काचा दर**

	३४. मोटार वाहने-"मोटार वाहने" म्हणजे रस्त्यांवर वापरण्यासाठी अनुकूल केलेली सर्व यांत्रिकरित्या चालणारी वाहने, आणि त्यात चेसिस आणि ट्रेलरचा समावेश असतो, परंतु त्यात स्थिर रुळांवर चालणारे वाहन समाविष्ट नसते.	
	(१) ऑटो-सायकल, मोटारसायकल स्कूटर, ऑटो रिक्षा आणि इतर कोणतीही तीन चाकी मोटार वाहने	१०% मूल्यानुसार
	(२) रॉयल ऑटोमोबाईल क्लब (आर. ए. सी.) द्वारे मूल्यांकन केलेले १६ एच. पी. पेक्षा जास्त नसणाऱ्या मोटार वाहने	२५% मूल्यानुसार
	(३) रॉयल ऑटोमोबाईल क्लब (आर. ए. सी.) द्वारे मूल्यांकन केलेल्या १६ एच. पी. पेक्षा जास्त क्षमतेच्या मोटारगाड्या ज्या ९ पेक्षा जास्त व्यक्तींना वाहून नेण्यासाठी अनुकूल केल्या आहेत	४०% मूल्यानुसार
	(३अ) कृषी ट्रॅक्टरसह ट्रॅक्टर	१५% मूल्यानुसार
	(४) मोटार वाहने, जी निर्दिष्ट केलेली नाहीत	१५% मूल्यानुसार
	स्पष्टीकरण- या वस्तूच्या उद्देशांसाठी, जर मोटार	

	वाहन कोणत्याही वजन उचलणे, माती वाहून नेणे आणि तत्सम विशेष सामग्री हाताळणी उपकरणासह आरोहित , जोडले किंवा बसवले असेल, तर चेसिस व्यतिरिक्त अशी उपकरणे विचारात घेतली जाणार नाहीत. महसुल विभागाच्या विद्वान वकिलांनी वरील "स्पष्टीकरण" च्या बळावर असा युक्तिवाद केला की मोटार वाहनाला वजन उचलण्यासाठी किंवा माती वाहून नेण्यासाठी इत्यादी कामासाठी सुसज्ज करण्यासाठी जोडण्यामुळे मूळ मोटार वाहन मोटार वाहनापेक्षा वेगळे होणार नाही.	

या न्यायालयाच्या द्वि सदस्यीय खंडन्यायपीठाने डनलॉप इंडिया लिमिटेड विरुद्ध युनियन ऑफ इंडिया, [१९४४] पुरवणी २ एस. सी. सी ३३५ प्रकरणातील याच प्रश्नावर विचार केला आहे. प्रशुल्कच्या बाब क्रमांक ३४ मध्ये दिलेल्या वर्णनावरून ओळखल्या जाणाऱ्या मुख्यतः दोन गोष्टींवर बाब क्रमांक १६ मधील "मोटार वाहने" या शब्दांवर भारत सरकारने केलेल्या व्याख्येला विद्वान न्यायाधीशांनी विचारात घेतले . पहिली गोष्ट म्हणजे बाब क्रमांक ३४ मध्ये कृषी ट्रॅक्टरचाही समावेश आहे आणि दुसरी गोष्ट म्हणजे बाब क्रमांक ३४ मधील स्पष्टीकरण 'मोटार वाहनां' शी जोडल्या जाणाऱ्या तंतोतंत अर्थावर बराच प्रकाश टाकते. विद्वान न्यायाधिशांनी पहिल्या स्थितीबद्दल असे निरीक्षण नोंदविले आहे की :

" जर असे मानले गेले की कृषी ट्रॅक्टर देखील 'रस्त्यांवरील वापरासाठी अनुकूल' आहेत, जरी ते प्रामुख्याने शेतीच्या जमिनींवर चालवले जातात आणि वापरले जातात, तर तितकेच असे म्हटले जाऊ शकते की डंपर, कोळसा वाहून नेणारे वाहन , माती वाहून नेणारे वाहन इ. देखील 'रस्त्यांवरील वापरासाठी अनुकूल' आहेत, जरी मुख्यतः ते बांधकाम स्थळांवर वापरण्यासाठी आहेत. "

बाब क्रमांक ३४ मधील यादीत 'कृषी ट्रॅक्टर' समाविष्ट केल्याने 'मोटार वाहन' या शब्दांची व्याप्ती समजून घेण्यावर इतका निर्णायक परिणाम होऊ शकतो असे आम्हाला वाटत नाही. आम्ही हे लक्षात घेतले आहे की, बाब क्रमांक ३४ मधील मूळ यादीत उप-बाब (३ अ) नव्हते. (ती उप-बाब आणि त्यातील स्पष्टीकरण नंतर वित्त अधिनियम १९६४ द्वारे जोडले गेले).

त्याचप्रमाणे, स्पष्टीकरणाच्या जोडणीसह ही स्थिती केवळ स्पष्ट करण्यात आली होती की जेव्हा मोटार वाहनात वजन उचलण्याची कोणतीही उपकरणे बसवली जातात, तेव्हा अशा मोटार वाहनाला त्यात बसवलेले घटक गणले जातील. याशिवाय, या स्पष्टीकरणाचा वापर केवळ अशा प्रकरणांमध्ये उद्भवतो जेथे मोटार वाहन अशा उपकरणांनी सुसज्ज आहे.त्यामुळे बाब क्रमांक १६ मध्ये कल्पना केलेले मोटार वाहन काय आहे हे निर्धारित करण्यासाठी स्पष्टीकरण स्वतःच उपयुक्त नाही.

बाब ३४ मधील "मोटार वाहन" या व्याख्येचे बारकाईने वाचन केल्यास असे दिसून येते की त्याचा लक्षवेधी घटक म्हणजे तो "रस्त्यांवरील वापरासाठी अनुकूल केला गेला पाहिजे". केवळ अशी अवजड वाहने ज्या भागातून जातात त्यामध्ये रस्त्यांचा समावेश असू शकतो, ते "रस्त्यांवरील वापरासाठी अनुकूल" होते हे मानणे पुरेसे नाही.रस्त्यावर जड वाहनांचा असा वापर केवळ त्याच्या मुख्य वापरासाठी पूरक किंवा आनुषंगिक असू शकतो.व्याख्येत 'रस्त्यावरील वापर' या शब्दांवर

भर दिला गेला पाहिजे कारण हे शब्द मुख्य किंवा प्रभावी वापर दर्शवतात आणि ते योगायोगाने कुठे वापरले जाऊ शकतात हे दर्शवत नाहीत.

विद्वान जेष्ठ वकील श्री जोसेफ वेल्लापल्ली यांनी मॅडॉक्स विरुद्ध स्टोरर, (१९६२) १ ऑल इंग्लंड रिपोर्ट्स ८३१ या युक्तिवादाचे समर्थन करण्यासाठी की 'रूपांतरित' हा शब्द 'कॉन्ट्रक्टेड' ला पर्याय म्हणून विसंगतपणे वापरला जाऊ शकतो, अशा परिस्थितीत त्याचा फक्त एकच अर्थ असू शकतो, म्हणजे जर वस्तू मूळतः विशिष्ट वापरासाठी तयार केली गेली नसेल तर ती बदलली गेली आहे आणि त्या उद्देशासाठी योग्य केली गेली आहे. या प्रकरणाचा निर्णय देणारे लॉर्ड पार्कर सी.जे. यांनी स्पष्ट निरीक्षण केले की, "तथापि, जेव्हा एखाद्याला 'रूपांतर' हा शब्द स्वतःहून वापरलेला आढळतो तेव्हा तो संदर्भ लक्षात घेतला पाहिजे. "बॉर्न वि. नॉर्विच क्रेमेटोरियम लि., (१९६७) २ ऑल ई.आर. ५७६ स्टॅम्प जे.ने स्मरण करून देते की " इंग्रजी शब्द त्यांच्या सभोवतालच्या शब्दांमधून अर्थरूपी रंग प्राप्त करतात आणि वाक्ये केवळ वाक्यातून काढल्या जाणाऱ्या शब्दांचा संग्रह नसतात, शब्दकोष किंवा निर्णय घेतलेल्या प्रकरणांच्या संदर्भाने स्वतंत्रपणे परिभाषित केले आहे. "

त्यामुळे १८०० आणि त्यापेक्षा जास्त आकाराचे टायर संबंधित कालावधीत केंद्रीय उत्पादन प्रशुल्काच्या बाब क्रमांक १६ मधील अवशिष्ट उप-बाब ३ मध्ये येतील, असे आमचे मत आहे. त्यानुसार, केंद्र सरकारने पुनरीक्षणात पारित केलेले आक्षेपित आदेश आम्ही बाजूला सारतो.तथापि, अग्रिम परतावा्व्याच्या अधिकाराचा प्रश्न या न्यायालयाच्या खंडन्यायपीठाने मफतलाल इंडस्ट्रीज लिमिटेड विरुद्ध भारतीय संघराज्य , (१९९६) ९ स्केल ४५७ [१९९६] पुरवणी १० एस. सी. आर. ५८५ मध्ये घालून दिलेल्या कायद्यानुसार संबंधित सहाय्यक जिल्हाधिकारी ठरवतील आणि त्यात दिलेल्या निर्देशांनुसार प्रारूप तयार करून देतील.

दिवाणी मूळ न्यायाधिकारक्षेत्र वर्ग प्रकरण (दिवाणी) क्र. ३०/१९८९

मध्ये.

वर्ग याचिका (दिवाणी) क्र. २८०/१९८४

न्यायमूर्ती थॉमस: दिवाणी अपील क्र. ६४०/१९७९ मधील निकाल लक्षात घेता, वर्ग प्रकरण तसेच विशेष अनुमती याचिका देखील त्या दृष्टीने निकाली काढण्यात येत आहे. अपील मान्य करण्यात येत आहे, वर्ग प्रकरण आणि याचिका निकाली काढण्यात येत आहे

एच. के. अपील मंजूर, टी. सी. आणि याचिका निकाली काढण्यात येत आहे

****

<u>अस्वीकरण</u>

"या न्यायनिर्णयाच्या मराठी भाषेतील या अनुवादाचा वापर हा पक्षकारास त्याच्या/ तिच्या मातृभाषेमध्ये त्याचा अर्थ समजून घेण्यापुरताच मर्यादित राहील आणि त्याचा इतर कोणत्याही कारणाकरिता वापर करता येणार नाही. तसेच इंग्रजी भाषेतील न्यायनिर्णय हाच सर्व व्यावहारिक आणि कार्यालयीन वापराकरिता विश्वसनीय असेल आणि तोच त्यातील आदेशाच्या निष्पादन आणि अंमलबजावणी करता वैध मानला जाईल."

****